

NÄRINGSLIVETS PRODUKTIVITETSSTEGRING

Av fil. lic. HENRIK ÅKERLUND, Uppsala

I SIN programförklaring i årets första nummer av tidskriften »Tiden» lämnar professor Myrdal en intressant exposé över socialdemokratiens närmaste framtidsmål, sådana som partiets intellektuella ledare tänka sig dem. Huruvida de mål, som uppskisseras i artikeln och utförligare återfinnas i »Arbetarklassens efterkrigsprogram» verkligen också omfattas av partiets stora väljarskaror, är ännu ovisst. Det får väl antagas, att folket kommer att taga ställning från fall till fall vid dess realiserande, liksom impulserna utifrån och den allmänna ekonomiska utvecklingen kommer att influera folkets ställningstagande. Att reformera samhället innebär alltid mer eller mindre djupa ingripanden i individers eller grupperns livsföring, och i en redan förut orolig situation göra icke obetingat nödvändiga reformer bara ont värre.

Det är emellertid vissa saker, som böra särskilt noteras. Den första är den uttalade önskan, att det skall vara möjligt att bevara en lugn reformistisk samhällsutveckling. Vågar man tolka detta så, att saksäl i debatten skola få väga tyngre än hänsynen till den agitatoriska effekten på väljarna och önskan att genomdriva ett förutfattat mål? Den andra är det klara medvetandet om det ansvar, vilket åvilar landets största parti. I så måtto har årens gång, i vad det gäller landets ekonomiska liv, medfört en gradvis skeende förändring däri, att den praktiska ekonomisk-politiska kunskap, som funnits hos ledande företagare med politisk hemvist i högern, icke längre står till förfogande i samma utsträckning som förut. Det har ju visat sig, att det för många av dem icke varit möjligt att förena allmänna värv med den egentliga yrkesuppgiften. Sex års avspärrning från utlandet har heller icke kunnat undgå att beröva landets företagare värdefulla informationskällor rörande samhällsutvecklingen i andra länder. Härigenom har den stötdämpare försvagats, varigenom de ogynnsamma verk-

ningarna av omogna förslag kunnat mildras, när dessa genomförts i praktiken. Den tredje är, att produktivitetstegringen satts i främsta rummet. Utvecklingen har nu nått den punkt, då knappast något annat än skadegörelse blir resultatet av ytterligare inkomstutjämning. Det betyder naturligtvis icke, att det socialdemokratiska partiet uppgivit sina strävanden att än hårdare beskatta de stora inkomsterna, men insikten om hur litet i absoluta tal, som står att erhålla den vägen, är alltför klart fattad för att icke mana till försiktighet. För de stora reformer, som stå på programmet, måste det skaffas medel av en storleksordning, som ingen inkomstutjämning förslår att fylla. Ehuru professor Myrdal formellt avvisar de borgerliga partiernas tes, att takten i de sociala reformerna bestäms av våra resurser, så är han klart medveten om att näringslivets produktionsförmåga i sista hand är den avgörande faktorn. Konklusionen måste bli, att näringslivets produktivitet måste stegras. Ett progressivt näringsliv skapas dock icke »genom att bara sträcka ut statens döda hand», säger han och fortsätter: »Kan vidare en förnuftig samordning på något område genomföras utan statens direkta medverkan skall vi vara tacksamma.»

Det blir i frågan om näringslivets progressivitet, som den deklarerade viljan att främja en lugn samhällsutveckling och taga saksakal, kommer att ställas på det svåraste provet.

När frågan om inkomstutjämningen nu skjutits i bakgrunden till förmån för en produktivitetstegring, så har det socialdemokratiska partiet accepterat den målsättning, som alltid varit det fria näringslivets. Det borde vara självfallet, att den större erfarenhet, som måste förefinnas hos det senare, också visas den hänsyn, som den äger rätt att fordra. Utvecklingen i de stora industriländerna framtvingar även för vårt land en produktivitetstegring, dels därför att den allmänna ekonomiska utvecklingen är så likartad, dels därför att kriget lärt folken i än högre grad massproduktionens möjligheter.

Icke enbart det faktum att inkomstutjämningen icke kan drivas mycket längre, är i de stora industriländerna, i första hand Förenta Staterna och England, den avgörande faktorn för den ändrade målsättningen. Även vissa andra ekonomiska faktorer framtvinga den helt enkelt. Den fulla sysselsättningen i förening med den låga räntans politik har redan nu försatt dessa länder liksom vårt land i en situation av penningriklighet, som kan väntas bli bestående. Den totala inkomstström, som är resultatet av full sysselsättning

till höga och stigande penninglöner, har skapat köpkraft dels i form av likvida tillgångar dels i form av förväntningar om fortsatt full sysselsättning till höga nominella löner efter kriget. Mot denna köpkraft står en produktivitet, som är stor framför allt i den krigsindustriella sektorn, men som är avgjort otillräcklig inom fredssektorn. På denna grund skulle det vara omöjligt att som under depressionen i början av 1930-talet ersätta den bortfallande krigsmaterielproduktionen med nödhjälpsarbeten av olika slag. Det skulle endast vidga klyftan mellan total köpkraft och mängden fredskonsumtionsvaror och därigenom skärpa inflationshotet. Vidare kan den deklarerade jordbrukspolitiken och att nämna även i detta sammanhang råvarupolitiken antagas få verkningar på de planerade exportoffensiverna, som ställer de importerande länderna inför frågan att föra en rent autarkisk politik eller söka ta upp konkurrensen genom en stegrad inhemsk produktivitet. Om nämligen önskan att exportera blir så stark, att en statlig subvention av exporten kommer att tillgripas, — en dumpning av hittills okända mått, — får detta verkningar icke endast för importlandets utan även för exportlandets önskan av produktivitetsstegring. Om t. ex. vissa näringsgrenar, som fallet kan väntas bli med jordbruks- och råvaruproduktionen t. ex. i Förenta Staterna och England, tillföras betydande extra köpkraft, som ej motsvaras av en ökad tillgång på framför allt industriella konsumtionsvaror, ökas tvånget till produktivitetsstegring inom denna sektor.

Eftersom förhållandena i vårt land troligtvis äro likartade med dem i de stora industriländerna, är kravet på en produktivitetsstegring även hos oss oavvisligt. Erfarenheterna från krigsmaterielproduktionen här liksom annorstädes anvisa också vissa riktlinjer för målets uppnående. Utmärkande för denna produktion är framför allt en stark rationalisering i form av en långtgående standardisering av produkterna och en därav möjliggjord specialisering och konsentration av driften. Ehuru otvivelaktigt mycket finnes att göra på detta område, får det icke förglömmas, att fredsproduktionen ställer andra krav. Krigsproduktionen har icke haft några avsättningsproblem, men det kan visa sig nog så svårt att i fred få sälja standardiserade produkter till en allmänhet, som icke vill veta av de »ledsamma» varorna trots en obestridlig förmåga i pengar att köpa dem. Det kan visa sig vara en svårare uppgift att styra varuefterfrågan i ett samhälle utan direkt varuhunger än att styra produktionen. Den individuella smaken är trots allt »forskellig», vilket väl förekomsten av en »svart börs» visar. Från

alla håll har också framhävts önskan att i möjligaste mån återställa ett fritt konsumtionsval. Detta kommer då att betyda, att en produktion av varor, som icke finna avsättning, ej heller löser problemet om köpkraftsoverskottets neutralisering. Den inflationsdrivande effekten endast ökas, och en eljest möjlig höjning av levnadsstandarden blir icke utnyttjad.

En produktionsstegring för välståndets höjning är dock nödvändig, och medlet härför har alltid hetat rationalisering, även om den icke enbart behöver ta formen av en standardiserad massproduktion. Kvalitet och artrikedom ha åtminstone hittills lika mycket varit bevis för välstånd, och den mänskliga naturen är nu en gång sådan, att den fordrar omväxling för att icke förlora intresset.

Industriens rationalisering, som nu framföres som en programpunkt av professor Myrdal, och som i tidskriften skall bli föremål för studium branschvis, kan tydligen vara av två slag dels teknisk, — införande av nya och förbättrade maskintyper — och dels strukturell — koncentration av driften genom fusioner, gemensamma inköps- och försäljningsorgan, tvångskartellering, nedläggande av svagare företag etc. Denna verksamhet, som hittills varit det fria näringslivets kriterium, skall nu dragas in i den offentliga debatten. Ett gemensamt drag för rationalisering i dessa former är dock motsatsförhållandet till den fulla sysselsättningens princip, ty om det skall vara någon mening att rationalisera, så måste den mänskliga arbetskraften sparas. Härigenom uppkommer det svåra problemet, — omskolning av arbetskraften. Detta kan lösas på huvudsakligen två sätt, genom en utvidgad yrkesundervisning eller en sådan uppdelning av arbetsprocessen, att yrkesskicklighet icke erfordras i någon högre grad. Den sistnämnda möjligheten är nog tyvärr ganska begränsad.

Ett långt viktigare spørsmål är det, för vad ändamål omskolningen skall äga rum. Vart skall den frisatta arbetskraften ta vägen? Kanske svaras det, att på en så låg levnadsstandard, som folkets flertal lever, finns det arbetsuppgifter över nog. Det gör det utan tvivel, men rent konkret, så skall ju även jordbruket, byggnadsindustrien, textilindustrien m. fl. rationaliseras, och är det då så säkert, att deras utbyggnad för en höjning av standarden blir så stor, att de förmå absorbera mer folk? Icke heller kan det väl i en värld, där alla andra nationer rusta sig för en knivskarp konkurrens vara klokt att lösa arbetsproblemet med hjälp av offentliga arbeten eller hållandet av en stor stående armé? Det vill därför synas, som om startandet av nya industrier respektive utbyggandet

av redan befintliga sådana skulle vara den verksamhet, som bäst vore ägnad att främja rationaliseringen. Dessutom innebär ju denna i sig själv i betydande utsträckning ökad mekanisering. Maskinerna skola någonstans tillverkas och dels kan detta ske genom en utvidgning vid de redan befintliga anläggningarna, dels komma impulserna utifrån och våra egna uppfinnarens arbete att för sin exploatering fordra startande av nya företag. Inför den kommande freden är detta en vital samhällsfråga.

Den form professor Myrdal tänker sig ge rationaliseringen betecknas som en »förnuftig samordning», när det gäller den från det allmännas ingripanden fria sektorn. Till denna möjlighet bör och måste också läggas en nyskapande produktion.

En samordning i industrien branschvis kan ske i fastare såväl som lösare former. Bägge förekomma regelbundet i vårt näringsliv. Fusionerna äro kanske de, som i rationaliseringssyfte äro vanligast, medan kartellerna ofta tjäna andra syften. Aktuella just nu äro ett par fusioner inom bankvärlden. Att stora nära nog allenarådande koncerner genom en lågprispolitik kunnat prestera en betydande konkurrenskraft är ett faktum, som visar, att den privata industrien själv förmått lösa sådana problem tillfredsställande.

Det är emellertid vissa industrier, mot vilka kritik riktas och för vilka en förnuftig samordning rekommenderas. En sådan är skoindustrien. Argumenteringen är denna. Det finns i landet över 400 skotillverkare, av vilka många givetvis äro mycket små. Låt oss antaga, att det i runt tal kommer att erfordras 15 milj. par skodon per år för att det svenska folket skall vara välsködt. Den genomsnittliga tillverkningen per företagare blir då i runt tal 35,000 par. Låt oss höja den genomsnittliga tillverkningen till 150,000 par per företagare genom en koncentration av driften. Det är en ganska blygsam höjning, som dock skulle reducera antalet företagare till 100. Dessa äro tillräckligt många för att garantera ett tillfredsställande antal typer och modeller. En ökad användning av maskiner skulle bli möjlig och medföra en viss inbesparing av arbetskraft. Argumenteringen är i teorien enkel och bestickande.

Ehuru det icke skall förnekas, att rationaliseringsvinster stå att göra och hela tiden säkerligen också tillvaratagas, så är dock resonemanget behäftat med betydande brister.

De flesta av de i statistiken redovisade företagen ligga under genomsnittet och svara endast för en mindre del av totalproduktionen. Att tvångsvis eliminera dessa skulle kanske öka tillverk-

ningen ganska obetydligt hos de kvarvarande möjligen över den optimala storleken. De små företagen äro kanske rotade i bygden med en tillverkning inriktad på lokala behov och med en gammal arbetarstam, som icke är möjlig att omskola och flytta. Den skulle då bara få ligga det allmänna till last, vilket betyder, att det är en fast kostnad, som egentligen borde inräknas i kalkylen för de större skoföretagen. Bortsett från att det skulle vara en onödig hänsynslöshet mot vissa individer och grupper, så skulle det även vara ett oekonomiskt utnyttjande av arbetskraften.

Flera synpunkter kunna läggas på frågan, men framför allt är det rimligt att undersöka, hur det nya systemet av branschsamverkan skulle se ut, hur det i praktiken skulle genomföras och hur mycket det ur nationalekonomisk synpunkt skulle kosta jämfört med den gradvisa eliminering av icke livsdugliga företag, som den fria konkurrensen ombesörjer. Det är då lämpligt att draga lärdom av de erfarenheter, som gjorts i andra liknanle fall.

Särskilt ägnat att belysa denna fråga är den engelska kolindustriens problem. Kritiken mot denna industri är densamma som mot skoindustrien: för många gruvor, för ringa mekanisering, för lågt produktresultat per arbetare etc. Det är obestridligt, att den engelska kolindustrien är ineffektivare än den amerikanska och den tyska. Hur och på vilket sätt kan den förbättras, är frågan? Det är utomordentligt intressant att studera den metod, efter vilken man söker rycka upp denna industri. Dess branschsamverkan i finansiellt hänseende har genomförts under kriget och är avsedd att vara i kraft åtminstone till juni 1948.

Ingen gruva svarar längre själv helt för täckande av sina kostnader. Till betydande del sker detta genom en kolavgiftsnämnd, till vilken varje gruva har att inbetala en avgift per försålt ton kol. Denna kolavgiftsnämnd, som bildades år 1940 av industrien själv som en försäkringsinstitution för att betala diverse höjda kostnader orsakade av kriget, såsom förlorade exportmarknader etc., vilka icke ansågs böra bäras av de träffade gruvorna, började med att upptaga en låg avgift av 2 pence per ton kol. Avgiften höjdes år 1942 till 3 shillings 7 pence per ton för att möjliggöra införande av minimilöner. Extrakostnaderna för dessa skulle betalas av nämnden. Varje gruva erhöll 2 shillings och 6 pence, varmed lönerna höjdes för att uppnå denna miniminivå. Avgifterna till nämnden uttogos av gruvorna i förhållande till deras produktivitet, så att en gruva, som producerade två ton per man och skift, fick betala 7 shillings och 2 pence per ton, medan

en, som producerade ett halvt ton fick betala in 1 shilling och 9 1/2 pence. Kolavgiftsnämnden ställdes samma år under allmän kontroll och skälig vinst garanterades gruvorna på det investerade kapitalet. För att täcka denna kostnad, ytterligare höjda löner och andra utgifter har avgiften gradvis höjts för att i augusti 1944 uppgå till 12 shillings per ton. Detta motsvarar över 100 milj. pund eller ungefär en tredjedel av industriens totala försäljningsinkomster. Avgifterna fördelas därefter med omkring 45 milj. pund på arbetslöner och 55 à 60 milj. pund på andra kostnader, huvudsakligen räntor på det investerade företagskapitalet. Genom denna metod understödja de starkare företagen de svagare. Under kriget har syftet med densamma varit att bevara de svaga gruvorna vid liv för att hålla produktionen uppe. För att denna vid fri prisbildning icke skulle ha gått tillbaka, hade en genomgående stegring av kolpriset blivit nödvändig. För de rika gruvorna skulle det ha inneburit en betydande ökning av företagsvinsterna, något som man velat förhindra. Vilket system, som än valts, så har i sista hand konsumenterna fått betala de höjda kostnaderna för den totala produktionen. Till nackdelarna med denna organisation hör, att de rika gruvornas utveckling hållits tillbaka på bekostnad av de svaga. Trots att alltså de finansiella förutsättningarna skapats, anses det tydligen i England av den starka kritiken mot kolindustrin att döma, att den misslyckats med sin rationalisering.

Här skall icke fällas något omdöme om den förda politikens berättigande, men problemställningen framstår i detta exempel utomordentligt tydligt. Det följda alternativet är, att man sökt skaffa en stor koltillförsel genom att hålla driften i gång hos de svaga gruvorna med hjälp av finansiellt understöd från de rika. Det andra alternativet är en begränsad höjning av produktpriset till en höjd, som motsvarar merkostnaderna för det första alternativet, ett utstötande av de svagaste gruvorna ur produktionen med visst bortfall av produkter, en ökning av inkomsterna hos de rika gruvorna och, om dessas ägare så velat, en ökad rationalisering med ökad produktmängd till resultat. Dessa bägge alternativ måste vägas mot varandra, när man skall bestämma sig för den linje, man bör välja för att genomföra en rationalisering branschvis.

Även om den engelska kolindustriens försök till samverkan branschvis icke tystat kritiken, så är det i vårt land nu icke längre fråga om krigs- utan fredsförhållanden. Vilken väg man därvid än slår in på för att eliminera de svaga företagen, så kvarstår i fred i mycket högre grad än i krig nödvändigheten att starta nya

företag för att absorbera den friställda arbetskraften och höja levnadsstandarden.

Det är nog ofrånkomligt, att trots den starka framstegsvilja, som präglat svenskt näringsliv, statens allmänna inställning mot detsamma under det senaste decenniet hämmat och hållit tillbaka eljest sannolika nyinvesteringar. Hur nödvändigt bostadsbyggnadet än är särskilt i ett läge av akut bostadsbrist, så måste alltid en förnuftig avvägning göras för att tillgodose behovet av en nytillverkning av maskiner, vilka dock trots allt äro arbetskraftens främsta hjälpmedel. Inom företagavärlden tillskrives denna otillräckliga nyinvestering kanske icke enbart skattetryckets absoluta höjd utan även den oavbrutna accelerationen i skatterna. Det fordras dock år, innan en ny fabrik blir färdig att ge några inkomster. Den ursprungligen klart lönsamma kalkylen är kanske på grund av skatteaccelerationen vid färdigställandet helt satt ur spel och investeringen har blivit en klar förlustaffär.

Att skatterna ha denna verkan, bestrids givetvis av statsdriftens förespråkare, men man får då komma ihåg, att om företagarna hävda, att de icke kunnat göra nya investeringar på grund av skatterna, så ha de heller icke blivit gjorda av dem. För att meningmotståndarna skola ha rätt att generellt påstå, att skattetrycket icke håller tillbaka nyinvesteringarna, så måste de själva ha gjort vad företagarna underlåtit. Ha de icke själva gjort dessa nyinvesteringar, så ha de också fel i sin argumentering.

Vi förutsätta därför inför den kommande freden, att näringslivets rationalisering är nödvändig för att möta konkurrensen från de stora industriländerna, och då blir startandet av ny industriell verksamhet oavvisligt. Eljest löpa vi risken både att bli utkonkurrerade och att få arbetslöshet. Det blir följaktligen nödvändigt att på något sätt söka eliminera de för nyinvesteringar skadliga verkningarna av de höga skatterna. Om, såsom är troligt, den demokratiska uppfattningen i vårt land icke vill tillåta synnerligen höga inkomster hos ett fåtal personer i synnerhet alltså företagare — mot mindre inkomstskillnader torde fientligheten i samsade kretsar vara obetydlig — så måste former finnas för att framskaffa det erforderliga riskvilliga kapitalet på andra vägar. De möjligheter, som i morgondagens läge kunna stå till buds för detta ändamål, äro svåra att konkretisera. Med hänsyn till budgetsituationen äro de för statens del kanske även genomförbara.

Först och främst så kan det riskvilliga kapitalet tillskjutas av staten fullständigt eller till alldeles övervägande del. Så som den

nuvarande budgeten är uppställd, är ju också hänsyn därtill tagen genom upprättande av en särskild kapitalbudget. Med de maktmedel, som de statliga organen numera ha i sin hand att draga till sig kapital genom folkets villighet att betala skatt och penninginstitutens svårigheter att finna alternativ till statens lånekrav, torde densamma också ha de största möjligheterna att anskaffa sådant för riskabla placeringar. En betydande svaghet med denna form av nyinvestering ligger i valet av placeringar. Det är en nog så svår konst att välja ut sådana, som äro räntabla. Lämpligheten av att antingen statliga organ eller enskilda personer och företag sörja för urvalet, bör naturligtvis därför bli föremål för diskussion. På grund av sin maktposition äger staten möjlighet att omedelbart avskrivna en investering helt eller delvis genom att överföra en del av beloppet på driftsbudgeten. Denna form av kapitalanskaffning kan dock knappast betecknas som riskvillig, ty i detta begrepp ligger icke enbart det negativa innehållet, förlustberett, utan framför allt det positiva, chanstagande. Att därför omedelbart avskrivna ett kapital helt eller delvis är detsamma som att utdöma chanserna för investeringen från första stund.

Statens medverkan till anskaffande av det riskvilliga kapitalet skulle kunna inskränkas till deläganderätt men med privat ledning och skötsel t. ex. i enlighet med de principer, som uppdragits i den nya gruvlagen. Det är svårt att avgöra, i vad mån detta skulle vara en bättre form än den förstnämnda. Sannolikt skulle något stå att vinna genom att företagsskötseln i viss utsträckning skulle kunna undandragas politiska inflytanden. Å andra sidan skulle nog en viss kanske överdriven lust att experimentera med företagen, när risken är schematiskt reducerad till hälften, uppstå, såframt icke det statliga inflytandet skulle förlama verksamheten. — Inom parentes sagt så är det nog klokare att betrakta dessa frågor som problem att ventileras snarare än som politiska stridsfrågor. —

Ungefär analoga äro de förhållanden, som föreligga vid kommunal kapitalinvestering och nyinvestering.

Betraktas den nyskapande produktionen ur real synpunkt, så går det aldrig att komma ifrån, att en nyuppförd fabrik, som förmår ge inkomster, representerar ett förmögenhetsvärde i viss proportion till inkomsten. Anser man det strida mot sann demokrati, att enskilda personer äga större förmögenheter, så är det också omöjligt för en enskild person att finansiera uppförande av en fabrik, då han ju inte får äga den, d. s. v. uppbära dess inkomster.

Om man vill tillåta smärre förmögenheter, men den moderna tekniken kräver stora fabriker måste äganderätten uppdelas genom att flera enskilda personer bilda bolag i någon form.

Vågar man antaga, att i de fall, då den statliga och kommunala driftformen är olämplig, en privat form kommer att tillåtas, men inkomster tillräckligt stora för att medge lyx icke tolereras, så måste former finnas, som möjliggöra den förmögenhetsbildning i enskild eller bolagsform, som den tekniska utvecklingen gör oundviklig. Att det går att bilda förmögenhet utan att ha stora inkomster är ett faktum. Det tjänar ingenting till att förneka, att detta är den enda framkomliga vägen, om man icke vill tillåta stora ojämnheter i inkomstfördelningen, men vill ha ett framåtskridande samhälle med privat äganderätt, ty ekonomiskt framåtskridande är i själva verket detsamma som real förmögenhetsökning.

Med utgångspunkt från konjunkturpolitiska synpunkter har staten redan varit inne på denna tankegång, men det har varit tveksamt och trevande. Idén om skattefria avsättningar till investeringsfonder är den, att privata företag i ett tänkt konjunkturläge skola av sysselsättningspolitiska skäl kunna öka sin reala förmögenhet. Det kan räcka med att här framhålla, att om tanken icke i någon högre grad förverkligats, så torde det bero på de ur industriell synpunkt alltför stela reglerna för medlens användning. Däremot torde den fria avskrivningsrätten icke kunna tjäna samma syfte, ty den kan icke utnyttjas annat än för redan befintliga objekt, vilka visserligen kunna moderniseras. För nya projekt även inom ett företag måste nytt kapital anskaffas. Sådant är också vinstmedel, som, sedan de beskattats, »plöjas tillbaka» i företaget i stället för att utdelas. Det nya projektets förmögenhetsvärde bestämmes av dess inkomstskapande förmåga, och denna blir låg på grund av skattetrycket. Följaktligen finnes icke någon särskild lockelse att förverkliga detsamma med undantag för en minskad förlustrisk, vilken dock aldrig försvinner. Det torde inom bestående företag vara relativt enkelt att finna någon form för att skattefritt låta en viss del av inkomsten gå till ny förmögenhetsbildning i form av nya fabriker etc. Att bereda enskilda personer och helt nya företag samma möjligheter skulle kanske vara svårare rent tekniskt, men former därför böra sökas. Motivet för sparande hos de flesta människor är att skapa sig trygghet, och en form därför av här föreslagen typ, som utan att skapa stora och fluktuerande inkomster skulle möjliggöra förmögenhetsbildning,

skulle på samma gång förena ett demokratiskt jämlikhetskrav med ett kraftigt incitament till produktivitetsökning. När staten medger skattefria avdrag till vissa försäkringar, så tillgodoses av humanitära skäl ett visst trygghetskrav, men någon direkt produktionsfrämjande verkan kunna dessa knappast ha.

För att sammanfatta så måste målet för vår ekonomiska efterkrigspolitik bli en kraftig produktivitetsstegring, ty dels framtingas detta av pris- och sysselsättningsproblemen inom landet dels av konkurrensen från de stora industriländernas sida. Till skillnad mot krigsproduktionen kommer fredsproduktionen sannolikt icke att enbart kunna inriktas på massproduktion av standardiserade artiklar, ty, om det fria konsumtionsvalet återställs, kommer kraven på omväxling och kvalitet att göra sig gällande. För att tillgodose önskemålet om tillräckligt stor varumängd av enhetliga typer kan en rationalisering genom branschsamverkan företagas, men såväl ur massproduktionens som varudifferentieringens synpunkter är ett ökat nystartande av företag oavvisligt. Ett ekonomiskt framåtskridande är ur real synpunkt detsamma som en förmögenhetsökning. Det kan givetvis äga rum såväl i statlig som i kommunal eller privat form. Är det lämpligt med en privat produktivitetsstegring, så måste det också komma till stånd en privat förmögenhetsbildning. Om det demokratiska jämlikhetskravet icke vill ha stora inkomster hos en del människor, så måste privat förmögenhetsbildning möjliggöras, utan att först privata inkomster bildas. Det är också möjligt att finna former härför och dessa böra sökas och utvecklas.